ספרים נוספים · קונטרסים

קונטרס ביכורי יוסף - דברי הלכה ואגדה הנוגעים לעיוור

קונטרס ביכורי יוסף - דברי הלכה ואגדה הנוגעים לעיוור

מקור הטקסט: אור ברסלב

לקריאה באתר, עם המפרשים והמקורות ליד כל שורה: https://or-breslev.co.il/library/קונטרס-ביכורי-יוסף-דברי-הלכה-ואגדה-הנוגעים-לעיוור/
הקובץ נוצר ב־22 בנובמבר 2026 מגרסה 202611200317-v39 של הספרייה.

תוכן העניינים

פתיחה 4
חלק א' - הלכה 5
במעגל השנה 13
שבת 13
חודש ניסן 15
סוכות 15
חנוכה 15
חלק ב' - דברי מוסר ואגדה 16

הוכן מתוכנת תורת אמת, מותר להפיץ בכפוף לתנאי רשיון CC BY-NC-SA 2.5 - אסור בשימוש מסחרי

בס"ד - כל הזכויות שמורות (c) ל ר' יוסף חיים בן דוד

ר' יוסף חיים בן דוד - שבט תשע"ב

קונטרס ביכורי יוסף חיים - שאלות נחוצות למעשה ודברי אגדה הנוגעים לעיוור

כל המשכפל, מעתיק, מצלם, מקליט, מתרגם, או משדר, בכל דרך שהיא, בין באמצעי אלקטרוניקה ובין בדרכים אחרות, כל חלק מקונטרס זה, לתועלת וללא כוונות רווח, תבוא עליו ברכה.

אשמח לקבל דיווח על הנעשה בקונטרס. אשמח מאוד לקבל הערות והארות, הן לגבי הניסוח, והן לגבי התוכן. הדברים נכתבו בלשון קלה כדי שיהיה מובן לכל. אפשר לפנות אלי ישירות, או לחייג לטל': 050-4145409

פתיחה

היות ואני כעיוור נתקלתי בהרבה שאלות בהלכה הנוגעות לעיוורים, והם מפוזרים בשולחן ערוך וקשה לבדוק איפה כל דבר נמצא, החלטתי לקבץ בס"ד למקום אחד את כל הדינים הנחוצים למעשה, כדי להקל על הקורא שרוצה לדעת דינים אלו.

החלק השני כולל דברי מוסר ואגדה על עיוורים ועיוורון, לעידוד וחיזוק. עוד הוספתי דברים כיצד לנהוג בפגישה עם עיוור. חלק זה, עשוי לעזור להתגבר על המבוכה הקיימת כשנפגשים עם עיוור. קונטרס זה מיועד הן לעיוורים, שידעו מה לעשות, וכן להתעודד ולהתחזק, והן לרואים, שידעו גם כן את ההלכות, במקרה שיתקלו עם עיוור, וגם איך צריכים להתנהג אליו.

יהי רצון, שחפץ ה' בידי יצליח, ושיצא דבר מתוקן מתחת ידי.

תודתי נתונה לבורא עולם שעזרני לכתוב חיבור זה, דבר שהיה מאד קשה לי, לאסוף את ההלכות הנוגעות למעשה ולסדרם וב"ה הצלחתי. וכן לרבנים הגאונים: לרב ניסים דיין שליט"א, לרב יצחק דהן שליט"א, לרב שלום יפרח שליט"א, לאברך יעקב יעקב ולכל הבחורים והאנשים שנתנו הערות והגהות לקונטרס.

להצלחת ולרפואת שרה רבקה בת מנוחה. לעילוי נשמת מסעודה בת פריחה נלב"ע ט"ו כסלו תשע"ב. ולעילוי נשמת איריס בת שרה נלב"ע ו' כסלו תשע"א. ולעילוי נשמת יוסף בן ר' דוד נלב"ע י"ח ניסן תשמ"ב. ולעילוי נשמת יצחק בן לולו נלב"ע כ"ה אייר תש"ע. ולעילוי נשמת יעקב בן עזרא נלב"ע ד ניסן תשנ"ה. ולעילוי נשמת אברהם אבירן בן עמוס נלב"ע כ"ו אב תש"ע. ולעילוי נשמת אביאל בן ורדה נלב"ע כ"ט אלול תשע"א. ולעילוי

נשמת ימר בן זאודיטו נלב"ע כ"ג אלול תשע"א. ולעילוי נשמת מהרטו רחמים בן קיברה נלב"ע ט"ו אב תש"ע. תנצב"ה.

חלק א' - הלכה

הערה למעיין: הדברים נכתבו לפי הסדר הבא: מרן השולחן-ערוך, המשנה-ברורה והילקוט יוסף, במידה ודובר על אותו נושא. יש כמה הלכות שמובאים משו"תים. שיניתי לפעמים מהלשון, כדי שיהיה יותר מובן.

כתוב בתורה (ויקרא י"ט י"ד): "לפני עיוור לא תיתן מכשול". לכאורה, רש"י מפרש את הפסוק לא כפשוטו. פירוש רש"י הוא: כל מי שעיוור בדבר, אסור להכשילו.

אבל למה הוציא רש"י את המקרא מידי פשוטו? הרי ידוע, שרש"י מפרש תמיד על פי פשוטו של מקרא! האם מי שח"ו יכשיל עיוור ממש, לא עובר על לאו מן התורה?

צריך לומר: חז"ל באים להרחיב את משמעות הפסוק. לא רק מי שמכשיל עיוור ממש, עובר על לאו, אלא גם מי שהוא סומא בדבר, גם אותו אסור להכשיל. זה אותו דבר כמו עיוור ממש.

בגמרא במסכת בבא קמא (דף פז.) יש מחלוקת בין רב יהודה לחכמים, האם סומא חייב במצוות או לא. רב יהודה פוטר, והוא מביא לזה ראיות שונות, שלא אכתוב אותם כאן, כדי לא להלאות את הקורא. ההלכה היא כחכמים, שסומא חייב בכל המצוות. אומרת הגמרא: "וכן היה רבי יהודה פוטרו מכל מצוות האמורות בתורה. אמר רב יוסף, שהיה סגי נהור - עיוור: בהתחלה הייתי אומר: מי שיאמר לי שההלכה כרב יהודה, הייתי עושה סעודה לכל החכמים. כי אני לא מצווה ועושה בכל זאת את המצוות, וגדול מי שלא מצווה ועושה ממצווה ועושה. כי הוא מראה שחביבים עליו המצוות, והוא מתנדב לקיים אותם למרות שהוא פטור. אבל עכשיו, ששמעתי את דברי ר' חנינא שאמר: גדול המצווה ועושה ממי שאינו מצווה ועושה, מי שיאמר לי שאין הלכה כרבי יהודה, אעשה סעודה לכל החכמים. כי כשאני מצווה ועושה את המצוות, יש לי יותר שכר (אולי בגלל שיש יותר יצר הרע למי שחייב במצוות)".

להלכה, המשנה ברורה פוסק (סי' נ"ג ס"ק מ"א): "סומא אפילו בשתי עיניו, חייב בכל המצוות מן התורה".

א. בברכות השחר, האם סומא מברך ברכת פוקח עיוורים או לא?

יש בזה מחלוקת בין המשנה ברורה לילקוט יוסף:

המשנה ברורה פוסק (סי' מ"ו ס"ק כ"ה): "סומא מברך ברכת פוקח עיוורים". אבל הילקוט יוסף פוסק (סי' מ"ו סעיף י"ח): "סומא שרצה לברך ברכת "פוקח עיוורים" בברכות השחר,

אין מוחים בידו, שיש לו על מה שיסמוך. ומכל מקום אם בא לשאול, מורים לו שלא יברך ברכה זו, שספק ברכות להקל".

ויש להקשות על פסק המשנה ברורה: לכאורה אינו מובן, איך הוא יברך? הרי הוא לא רואה!

ועוד קשה, מה ההבדל בין ברכות השחר לברכות אחרות שעיוור לא מברך, כגון ברכת האילנות?

אלא: הרמ"א כותב, שברכות השחר הם ברכות שנתקנו על מנהגו של עולם, כלומר, מברכים כי יש את הדבר הזה בעולם, שה' פוקח עיוורים. ומודים לה' שיש את הדבר הזה בעולם. ומובא בספרים, שבזה שהעיוור מברך "פוקח עיוורים", זה מראה על ביטחונו בה', שיחזיר לו את מאור עיניו. וגם, כי הוא נעזר על-ידי אחרים הרואים, כמו שנפסק לגבי ברכת יוצר אור (סי' ס"ט סעיף ב') שעיוור מברך למרות שהוא לא רואה את האור כי הוא נעזר באחרים הרואים.

ב. האם סומא יכול להטיל ציצית לו או לאחרים?

פוסק הילקוט יוסף (סי' י"ד סעיף ז): "מותר לסומא להטיל ציציות בבגד, גם בבגד של אחרים, מאחר שהסומא חייב במצוות ציצית".

ג. האם סומא חייב בציצית?

מרן פוסק (סי' י"ז סעיף א): "אף-על-גב דכתיב וראיתם אותו, סומא חייב בציצית, מפני שנתרבה מאשר תכסה בה. וקרא ד"וראיתם אותו" איצטריך למעט כסות לילה".

מבאר המשנה ברורה (ס"ק א-ב): "חייב בציצית - ופשוט דיכול לברך גם-כן עליהן, אך שיבדוק אותן מתחלה במשמוש ידיו, או יבקש לאחר לבדקם". "כסות לילה - והסברא נותנת לרבות כסות סומא ולמעט כסות לילה, משום דכסות סומא ישנו על-כל-פנים בראייה אצל אחרים, אבל כסות לילה, אינו בראייה אצל אחרים".

ד. האם סומא צריך להעביר הציצית על עיניו בשעת קריאת שמע כפיקח או לא?

יש בזה מחלוקת בין המשנה ברורה לילקוט יוסף:

פוסק המשנה ברורה (סי' כ"ד ס"ק ז): "הסומא, יש לו לאחוז הציצית בידו בשעת קריאת שמע, אף על פי שנאמר "וראיתם אותו", (והסומא הרי לא רואה את הציצית, הוא אוחזם בידיו), כיון שישנו בראייה אצל אחרים. אבל להעביר הציצית על עיניו, לא, דמחזי כחוכא ואיטלולא (שנראה כצחוק והיתול)".

אבל בילקוט יוסף כתוב (סי' כ"ד סעיף י"ב): "סומא, יש לו לאחוז את הציציות בשעת קריאת שמע כפיקח לכל דבר, ועל פי הקבלה גם הוא ינשק את הציציות כשאומר "וראיתם אותו", ויעביר הציציות על עיניו".

ה. האם לעיוור מותר לקרוא קריאת שמע כשיש ערווה כנגדו או לא?

השולחן ערוך פוסק (סי' ע"ה סעיף ו): "היתה ערווה כנגדו, והחזיר פניו ממנה, או שעצם עיניו, או שהוא בלילה, או שהוא סומא, מותר לקרות, דבראייה תלה רחמנא, והא לא חזי לה". (כיון שתלה הכתוב את האיסור בראיית דבר ערווה, והוא לא רואה אותה).

בילקוט יוסף פסק (סי' ע"ה סעיף י): "מעיקר הדין מותר לסומא להתפלל ולומר דברי תורה גם כשיש נגד פניו אשה נשואה בגילוי שער, או בגילוי זרועות וכדומה, והמחמיר בזה היכא דאפשר [היכא שלא יגרום לו ביטול תורה או ביטול תפלה וכדומה] תבוא עליו ברכה".

ו. האם מותר לעיוור להיות ש"ץ?

מרן פוסק (סי' נ"ג סעיף י"ד): "סומא יורד לפני התיבה, ובלבד שלא יקרא בתורה, משום דברים שבכתב אי אתה רשאי לאומרם על פה".

מבאר המשנה ברורה (ס"ק מ"א): "סומא - אפילו בשתי עיניו. וחייב בכל המצות מן התורה. ובתשובת חוות יאיר סימן קע"ו העלה, שאף-על-פי-כן, לא יתפלל סומא בימים נוראים, אפילו (אם הוא סומא) באחד מעיניו, היכא דאיכא (איפה שיש) אחר ראוי והגון כיוצא בו. עיין שם טעמו (הטעם הוא על פי הסוד). ובספר אליהו רבה באות י', חולק עליו. ונראה לי, דאף לדברי החוות יאיר, היינו רק שלא למנותו לכתחילה, אבל לא לסלקו מש"ץ אם נעשה סומא".

פוסק הילקוט יוסף (סי' נ"ג סעיף ל"ב): "סומא חייב בכל המצוות שבתורה, ומותר למנותו שליח ציבור, ומוציא את הרבים ידי חובתם".

ז. האם סומא מברך ברכת יוצר אור?

מרן פוסק (סי' ס"ט סעיף ב): "סומא, אף-על-פי שלא ראה מאורות מימיו, פורס שמע ומברך יוצר המאורות, שהוא נהנה במאורות שרואין אחרים שיורוהו הדרך אשר ילך בה".

וכן פסק הילקוט יוסף.

ח. מה הדין לגבי אמירת פסוקים בעל פה וכן לעלות לספר תורה?

לגבי עלייה לתורה, מרן פסק (סי' קל"ט סעיף ג): "סומא אינו קורא, לפי שאסור לקרות אפילו אות אחת שלא מן הכתב. (והרמ"א כתב דעכשיו קורא סומא, כמו שאנו מקרין בתורה לעם-הארץ)".

מבאר המשנה ברורה (ס"ק י"ב): "דעכשיו קורא סומא - וטעמו, דכיון שאנו נוהגין שהש"ץ קורא והוא קורא מתוך הכתב, שוב לא קפדינן על העולה, דשומע כעונה. (ס"ק י"ג) כמו שאנו וכו' - רוצה לומר, שאנו נוהגין להקל, אפילו אם אינו יכול לקרות עם הש"ץ מלה

במלה מתוך הכתב, והוא הדין בסומא. ולדינא, כבר כתבו האחרונים דנהגו להקל. ומכל מקום, לפרשת פרה ופרשת זכור, נכון שלא לקרותן לכתחלה".

לגבי אמירת פסוקים, בזה פסקו המשנה ברורה והילקוט יוסף שמותר.

אומר המשנה ברורה (סי' מ"ט ס"ק א): "סומא מותר לקרות בעל-פה, משום עת לעשות לה' הפרו תורתך".

הילקוט יוסף כותב אותו דבר, רק הוא מוסיף (סי' מ"ט סעיף י"ב): "וכן זקן שכהו עיניו מראות, וקשה לו מאד לקרוא מתוך ספר, וגם קשה לו מאד ללמוד גמרא ופוסקים, יכול לומר בעל פה פסוקי תורה. ומכל מקום אין להעלות סומא לספר תורה, אחר שאינו יכול לקרוא מתוך הכתב. שמאחר ואין מנהג ברור להעלות סומא לספר תורה, ודברי האחרונים סותרים זה את זה, יש להעמיד הדבר על עיקר הדין, דשב ואל תעשה עדיף, וכיון שהוא שומע ברכות העולים לספר תורה וקריאת התורה מפי השליח ציבור ומכוין לבו אליהם, הרי הוא יוצא ידי חובתו כאילו עלה בעצמו. ומכל מקום, אם עלה לספר תורה, לא ירד, ואין גוערים בו, כיון שיש לו על מה שיסמוך. [ובילקוט יוסף חלק ב' כתבנו שהמנהג שהסומא עולה לתורה, אך מרן אאמו"ר חזר בו, וכיום דעתו כנזכר, ואין להתחשב במנהג]". וכן פסק בסי' קל"ט סעיף ד: "לכתחלה יש להמנע מלהעלות לספר תורה סומא [עיוור], גם לא לעליית מוספים, ובפרט במקומות אלו שהם אתריה דמרן השלחן ערוך. אולם אם הסומא כבר עלה, לא ירד, ואין גוערים בו, כיון שיש לו על מה שיסמוך. ומכל מקום בשמחת תורה שמעלים את כל הקהל לספר תורה לקריאת "ולאשר אמר", או בשמחה משפחתית כאשר מעלים לתורה את כל הקרובים והידידים, נוהגים להקל ולהעלות סומא לספר תורה לעליית מוסיף, משום עגמת נפש".

ט. האם עיוור צריך לשים יד ימין על עיניו בקריאת שמע?

פוסק הילקוט יוסף (סי' ס"א סעיף ד): "וגם סומא בשני עיניו יניח יד ימינו על עיניו בשמע ישראל. וכן יעביר הציציות על עיניו במקום שנהגו לעשות כן".

י. עיוור שלא יודע איפה זה צד מזרח, או אם הוא לא מתפלל לצד מזרח ואחרים רואים, מה הדין?

פוסק הילקוט יוסף (סי' צ"ד סעיף ה): "אם היה הסומא מתפלל לצד שאינו נכון, אם היה הדבר בציבור, צריך הרואה אותו להטותו ולהעמידו כנגד הצד הנכון, אף על פי שבזה הוא עוקר רגליו. אולם אם לא היו שם מתפללים באותה שעה, אם היה הסומא פונה לצד צפון או לצד דרום, באופן שבנקל יכול להטותו לצד מזרח, נכון שיעשה כן, אבל

אם היה עומד לצד מערב, אין צריך להפסיקו ולעקור רגליו ולהטותו לצד מזרח, מפני שבכיוצא בזה יש לחוש להפסק. ויסמוך על דברי האומרים שהשכינה בכל מקום".

יא. האם לכהן עיוור מותר לישא כפיו?

מרן פוסק (סי' קכ"ח סעיף ל): "וכן סומא באחת מעיניו, לא ישא את כפיו. ואם היה דש בעירו, דהיינו שהם רגילים בו ומכירים הכל שיש בו אותו מום, ישא כפיו, ואפילו הוא סומא בשתי עיניו. וכל ששהה בעיר שלושים יום, מקרי דש בעירו. ודוקא בעירו, אבל אם הולך באקראי לעיר אחרת, ושהה שם שלושים יום, לא. ואפילו לא בא לדור שם להיות מבני העיר, אלא בא להיות שם מלמד או סופר או משרת שנה או חצי שנה, חשוב דש בעירו בל' יום".

פוסק הילקוט יוסף (סי' קכ"ח סעיף ע): "סומא בשתי עיניו, אפילו אם הוא דש בעירו, אינו נושא כפיו, דספק ברכות להקל. ויש אומרים שאם הוא דש בעירו, נושא כפיו, ולכן כהן סומא הרוצה לעלות לדוכן ולישא כפיו, אין מוחין בידו, שיש לו על מה שיסמוך".

יב. אם יש צואה כנגד העיוור ואין לה ריח, האם מותר לו לקרוא קריאת שמע או לומר דברים שבקדושה ללא הרחקה, או לא?

מרן פוסק (סי' ע"ט סעיף א): "היתה צואת אדם מאחריו, צריך להרחיק ד' אמות ממקום שכלה הריח. אפילו אם יש לו חולי שאינו מריח, צריך להרחיק ארבע אמות ממקום שיכלה הריח למי שמריח. ומלפניו, צריך להרחיק מלא עיניו, אפילו בלילה, או שהוא סומא שאינו רואה אותה, צריך להרחיק עד מקום שאינו יכול לראות ביום. ואם היא מצדו, דינו כמלאחריו".

הילקוט יוסף פוסק (סי' ע"ו סעיף י): "גם מי שהוא סומא, צריך להרחיק מצואה הנמצאת לפניו. וצריך שיתרחק באופן שאדם שראייתו בינונית אינו יכול לראות הצואה".

יג. כשמגישים אוכל, והעיוור לא יודע מה יש לפניו בכפית, האם אדמה או שהכל, מה יברך? כמובן, כשיש אנשים איתו, צריך להגיד לו מה יש לו, כדי שיוכל לברך כמו שצריך, כי ההלכה היא שצריך לדעת על מה הוא מברך כשמברך על אוכל. אבל אם הוא נמצא לבד, ולא יכול לברר את הברכה, מה הוא יעשה?

מרן פוסק (סי' ר"ד סעיף י"ג): " כל דבר שהוא מסופק בברכתו, יברך שהכל".

מבאר המשנה ברורה (ס"ק ס): "יברך שהכל - דבדיעבד יוצא בשהכל על כל דבר. וכאן, כיון שמסופק, כדיעבד דמי".

יד. לגבי ברכת ראיית חכם וברכות הראייה, האם עיוור מברך או לא?
פוסק המשנה ברורה (סי' רכ"ד ס"ק י"א): "משמע בגמרא, אפילו סומא, כשיודע שהמלך עובר, מברך. ועיין בפרי-מגדים שמצדד, דאם הוא סומא שלא ראה מאורות מימיו, יברך בלא שם ומלכות".
הילקוט יוסף פסק (סי' רכג-רכה סעיף יג): "הרואה חכם גדול מחכמי ישראל, המופלג בתורה ובחכמה וביראת ה' טהורה, ומורה הוראות בישראל, אף בזמן הזה יש לו לברך בשם ומלכות: "ברוך אתה ה' אלוקינו מלך העולם שחלק מחכמתו ליראיו". אבל סומא, אינו מברך ברכה זו".
לגבי כל שאר ברכות הראייה, פסק הילקוט יוסף שם בסעיף כ"ב: "סומא אינו מברך ברכות אלו, לפי שלא נתקנו אלא על ראייה מוחשית. אולם סומא האוכל פרי חדש מברך שהחיינו, לפי שנהנה באכילתו". כלומר: למרות שבגמרא כתוב "הרואה" פרי חדש, מברך, ומשמע מזה, שאם הוא לא רואה, אז הוא לא מברך, מכל-מקום, כיון שנהגו לברך בזמן האכילה, כמו שכתב השולחן ערוך, לכן גם סומא יברך, לפי שנהנה באכילתו, כמו שכתוב בילקוט יוסף הנ"ל.

טו. האם עיוור מברך ברכת הלבנה?
יש בזה מחלוקת בין המשנה ברורה לילקוט יוסף:
פוסק המשנה ברורה (סי' תכ"ו ס"ק א): "וסומא חייב בקידוש הלבנה, כי ברכה זו נתקנה על חידוש העולם. וגם הוא נהנה על ידי שאחרים רואין ומוליכין אותו על הדרך, ודומה ליוצר המאורות. כן כתבו האחרונים".
הילקוט יוסף חולק, ופוסק (סי' תכ"ו סעיף ט): "אין לסומא לברך ברכת הלבנה, [אף כשהוא שומע מהציבור הנמצאים איתו המברכים ברכה זו]".

טז. האם עיוור צריך לקום מפני הוריו כשיודע שהם נמצאים, או לא? וכן אם ההורים עיוורים, האם הבן שרואה צריך לקום מפניהם?
פוסק הילקוט יוסף (יו"ד סי' רמ [פרק ו'] סעיף יט): "יש אומרים דבן שהוא סגי נהור [עיוור] חייב לעמוד מפני אביו ואמו, כשיודע שהם בתוך ארבע אמותיו, שהרי סומא חייב בכל המצוות כולן". (סעיף כ): "בן שאביו או אמו סומים [עיוורים], חייב לעמוד מפניהם מדין כיבוד ומורא אביו ואמו".

יז. האם מותר להשתיל קרנית לעיוור מעין של מת?
פוסק הילקוט יוסף (יו"ד סי' נ"ג סעיף י"ב): "ניתוח פלסטי אשר חדשו הרופאים בזמן הזה, להוציא קרום עין מן המת, [קרנית] ומרכיבים אותו בעין הסומא, ועל ידי זה רואה כאחד האדם, מותר לסומא להתרפאות בזה, מבלי לדעת מהיכן השיגו הרופאים את הקרנית

שעומדים להשתיל בעיניו אם ממת ישראל או ממת גוי, ואפילו בעיר שרובה ישראל. אולם רופא דתי שעומד ושואל אם מותר לו לנקר עיני המת ישראל לצורך הניתוח פלסטי הנ"ל, אין לנו להורות לו היתר כלל, בעיקר מפני ניוול המת, ורק אם המת ציווה כן מחיים להרשות לרופאים לעשות דבר זה, אז יש מקום לסמוך על המתירים בזה בשעת הדחק הגדול, באופן שקשה מאד להשיג זאת ממתי עכו"ם. אבל אם אפשר לעשות כן מקרומי עיני מתי עכו"ם, אין להתיר כלל להשתמש בקרומי עיני מתי ישראל. ולכן מי שיש לו אפשרות כספית לערוך את הניתוח בחוץ לארץ, עדיף שיעשה כן, אחר ששם רוב הקרניות הם ממת גוי".

יח. עיוור שבא מחוץ לירושלים אל הכותל המערבי, האם חייב לקרוע, כדין הרואה את ירושלים ומקום המקדש, או לא?

פוסקים ה'ציץ אליעזר' והאגרות משה, שהיות ובכל המקומות שמדברים לגבי ברכות הראייה זה כתוב בלשון "הרואה", אם כן הדבר תלוי ברואה דווקא, למעט סומא שלא רואה, למרות שיש לו ידיעה ברורה והבנה. ולכן גם כאן הוא לא חייב לקרוע.

יט. מה הדין אם סומא שהיה עומד בשעה שנשרף ספר-תורה, האם חייב לקרוע כמו כולם או לא? האם גם מי שעומד שם ולא רואה, גם כן חייב לקרוע?

פוסק הציץ אליעזר, שזה תלוי בראייה, ובגלל שהוא לא רואה, לא קורע. כנ"ל.

כ. האם לכתב ברייל יש קדושה? האם צריך לגנוז דברי תורה הנכתבים או לא?

דעת הרב סילמן: כיון שאין לזה צורת אותיות, אינם טעונים גניזה.

לאחר מכן קיבלתי מכתב מהרב חיים רבי שכתב: על-פי המבואר ביביע אומר (יורה דעה סי' כ"ב-כ"ד) נראה שכתב ברייל לא טעון גניזה, כי אין לזה צורת אות. אבל נראה לי, שטוב לשים את הדפים בשקית בנפרד ולזרוק לפח, שזה מעין גניזה.

כששאלו את הרב קרליץ שליט"א על זה, הוא ענה: מצד קדושת אותיות, אין כאן, אבל מצד התוכן של הכתוב, לכאורה ראוי לגנוז אותו, כי יש אנשים בעולם שיודעים לקרוא את הכתב ולהם זה דברי קודש.

כא. האם מותר להכניס כלב נחיה לבית הכנסת, או לא?

יש בזה מחלוקת בין האגרות משה (הרב משה פיינשטיין זצ"ל) לחלקת יעקב (ר' יעקב ברייש, רב בציריך).

כתוב בשו"ת אגרות משה (או"ח ח"א סי' מ"ה), שהכנסת בעל חי לבית הכנסת אינו קלות ראש ובזיון. ואין לנו שעת הדחק גדול מזה, שאם לא נתיר לו זאת, יתבטל כל ימיו מתפלה בציבור וקריאת התורה וקריאת המגילה בציבור. וגם יש ימים שהעוגמת נפש גדולה מאד, כגון בימים נוראים וכיוצא בזה, שרבים מתאספים, ולכן יש להתיר לסומא

שהכלב שמוליכו צריך להיות אצלו תמיד, להיכנס לבית הכנסת להתפלל ולשמוע קריאת התורה וכדומה. אך טוב שיישב סמוך לפתח בית הכנסת, שלא לבלבל את הציבור. ע"כ.

אבל בשו"ת חלקת יעקב כתוב (או"ח סי' ל"ד): "ראיתי באגרות משה את התשובה, ולפי עניות דעתי, זה תמוה לרבים. בזמן שהציבור מתפללים, ודאי אסור להכניס את הכלב, מפני שמתבלבל הכוונה של המתפללים, כמו שאין נכון להתפלל נגד בגדים המצוירים מפני שמבלבל הכוונה, ואין לך בלבול כוונה יותר מזה, כשרואים באמצע בית הכנסת או בית המדרש כלב עומד שם, ועל המציאות אין להתווכח, וזה גרוע הרבה יותר מבגדים מצוירים, שבהלכה נאמר עליהם רק שאין נכון להתפלל, משמעות של זהירות בעלמא. אבל כשיש כלב באמצע בית הכנסת ובית המדרש, בוודאי יבא לידי היתול והוללת, והנערים ישחקו בהם, ואין לך קלות ראש יותר מזה באמצע התפלה. ועוד, מי יערב לנו שהכלב לא יטיל גללים באמצע התפלה? לכן זה בוודאי אסור, או משום בלבול התפלה, ואו משום שלא יטיל גללים וזה ודאי גנאי לבית המדרש. נמצא זה גורם לשכינה שתסתלק מישראל! ועוד, כשישחקו בו הנערים והכלב יתחיל לנבוח, חוץ מהגנאי והקלות ראש שיהיה בזה, יש גם חשש הפלת ולד. אם אשה מעוברת תשמע ותפיל ח"ו את הולד. ועוד, וזה העיקר אצלי, במקומות הללו שההפקרות כל כך מצויה, והיהדות כל כך נתרופפה, ורבים הם האנשים השחצנים ההולכים עם כלביהם בראש כל חוצות, אף שעל פי דין אפשר אולי להתיר, למרות שכתוב "לא יגדל אדם כלב רע בתוך ביתו, והמגדל כלבים כמגדל חזירים", מי אמר שזה הכלב אינו בסוג זה? (ובפרט הכלבים של היום, שהם מפחידים וגדולים ביותר, זה לא לעניין להכניס כלב כזה לבית הכנסת, חוץ מההפחדה והבהלה שזה מפחיד את האנשים).

והעיקר, שאין זה רגש יהדות האמתית להוליך עמו כלבים, רק האנשים השחצנים עושים כן. ועוד, כשמישהו יראה שם כלב, ודאי יש חשש למראית העין, שיכולין לחשוב זה הכלב של הראש הקהל וכיוצא בזה, שמלווה אותו לדרכו לבית הכנסת. כי ברבים, קרוב הדבר שאנשים יבואו לטעות, וחוץ מזה, יפסוק כל אחד לעצמו כשהותרה הרצועה לאיזה צורך להכניס כלב לבית הכנסת, גם לו יש צורך גדול להכניס כלב. וכאמור, בעוונותינו הרבים שהיהדות כל-כך נתרופפה, ובפרט במקומות הללו, אם יפתח פתח כמחט של סדקית, יפתח הפתח כפתחו של אולם, ויתכן שיימצא כבר איזה "רב" להתיר זאת. ויתלה את עצמו באילן גדול לומר, כבר הותר לצורך גדול להכניס כלב לבית הכנסת, והוא בתור "רב" כבר יכריע מה זה נקרא צורך גדול וח"ו יוכל לצמוח מזה חילול

השם גדול, שהנוצרים אוסרים להכניס כלב לבית תיפלתם, ולהבדיל לבית הכנסת מותר! ובעוונותינו הרבים לא די שאין לנו כח לגדור גדר, נפרוץ בעצמנו גדר הגדור? מי שהוא מיראי הוראה צריך להתבונן כמה אחריות נוטל עליו בהוראה כזו.

ומה שכתב באגרות משה שאם לא נתירנו יתבטל כל ימיו מתפלה בציבור וקריאת התורה וקריאת מגילה, קשה להאמין שלא יהיה לו איזו עצה שמי שהוא יוליכנו לבית הכנסת, ועל כל פנים לעתים מיוחדים. ואם באמת כן, שאין לו שום עצה אחרת, הרי הוא בכלל אונס ורחמנא פטריה! והרי מצינו מאמר חז"ל: "חשב לעשות מצוה ונאנס ולא עשאה, מעלה עליו הכתוב כאלו עשאה", וה' יתברך יודע מחשבות אדם. והעיקר אצלי, שעל כל פנים לעיתים מיוחדים מסתמא ימצא למישהו להוליכו לבית הכנסת, ולא להתיר בגלל זה להכניס כלב לבית הכנסת, כי תועבה הוא".

ויש עוד שאלה שנוגעת לעיוור שלא דיברו בה הפוסקים, והיא:

מה הדין אם הוא שומע שפתחו את ארון הקודש, והוא לא יודע אם סגרו אותו או לא, או שהספר תורה עדיין עומד ולא הניחו אותו על התיבה, או שכולם פתאום קמים, ולא אמרו לו שרב נכנס, וכיוצא בזה, האם יש בעיה כשהוא יתיישב, מחוסר ידיעה מה קרה? תשובה: לכאורה, הוא פטור. כמובן, במקרים כאלה, צריך לומר לו מה נעשה סביבו, למשל, אם רב נכנס, לכן כולם עומדים, ולא לתת לו להסתבך ולהרגיש לא נעים, למה פתאום כולם קמים.

במעגל השנה

שבת

א. מה הדין לגבי אמירת שנים מקרא ואחד תרגום לעיוור או ללקוי ראייה?

פוסק הילקוט יוסף (סי' רפ"ה סעיף ט"ו): "אף מי שחלה בעיניו ומצטער בקריאת שנים מקרא ואחד תרגום, חייב לקרוא את הפרשה שנים מקרא ואחד תרגום, או שישמע הפרשה מאחר ויכוין לצאת ידי חובה". (ט"ז): "יש אומרים שגם הסומא (עיוור) חייב בשנים מקרא ואחד תרגום בכל שבת, כדין הפיקח. ולכן צריך שישמע מאחר קריאת הפרשה שנים מקרא ואחד תרגום, ויכוין להוציאו ידי חובה, וגם הוא יתכוין לצאת ידי חובת הקריאה".

לכאורה, כל זה מדובר אם הוא לא יכול לקרוא ברייל. אבל היום, שיש ב"ה חומש ותרגום ברייל, הוא חייב בקריאת שנים מקרא ואחד תרגום כמו כולם, ולא שישמע מאחר.

ב. האם אשה עיוורת חייבת בהדלקת נרות שבת?

פוסק המשנה ברורה (סי' רס"ג ס"ק י"ד): "כתב המגן-אברהם, דאשה סומא גם-כן יכולה לברך על נר שבת, דהא נהנית גם-כן מהמאורות. ומיהו, אם יש לה בעל שהוא פיקח, הוא יברך. ואם אוכלת בשולחן אחד עם אחרים שברכו והדליקו, לא תברך, דהא עיקר הטעם שכולם מברכין, משום שמחה יתירה שיש על-ידי ריבוי הנרות, כמו שכתוב בסעיף ח', והא ליכא שמחה גבה (והרי אין לה שמחה בדבר זה)".

הילקוט יוסף פוסק (סי' רס"ג סעיף כ"ה): "סומא [עיוורת] מדליקה הנרות ומברכת, שהרי יש לה הנאה במאורות על ידי שאחרים רואים ויורוה את הדרך אשר תלך בה, וכמו שאמרו כן לעניין ברכת יוצר המאורות שהסומא מברך ברכה זו מהטעם האמור. ומכל מקום, אם יש לה בעל פיקח שהוא רואה, נכון שהוא יברך וידליק נרות שבת".

ג. האם עיוור יכול לקדש ולהוציא ידי חובה את בני ביתו?

פוסק הילקוט יוסף (סי' רע"א סעיף טו): "סומא (עיוור) חייב בכל המצות מן התורה, ולפיכך מוציא ידי חובה את בני ביתו בקידוש בשבת וביום טוב. ויש אומרים שאם יש שם פיקחים גדולים, יקדש אחד מבני ביתו לצאת ידי חובת כל הפוסקים. ומכל מקום הדבר ברור שאם דעתו נחלשת בכך שיקדש אחד מבני הבית, יקדש בעצמו. ויכול להוציא ידי חובת קידוש את בני ביתו הפיקחים".

וצריך ביאור, למה לא יוכל להוציא ידי חובה את בני ביתו בקידוש.

ד. בהבדלה, מה הדין לגבי ברכת בורא מאורי האש?

פוסק השולחן ערוך (סי' חצ"ר סעיף י"ג): "סומא אינו מברך".

וכתב הילקוט יוסף (סי' חצר סעיף כ"א): "סומא אינו מברך בורא מאורי האש. ולכן צריך שבני ביתו יברכו לעצמם ברכה זו. ויש אומרים שהסומא לא צריך להבדיל, ודי לו במה שמבדיל בתפלה, ולפי זה נכון שגם לא יבדיל כלל לבני ביתו, אלא יבדיל אחד מבני ביתו הגדולים, והוא עצמו ישמע ויצא ידי חובתו (כן דעת הרא"ש שכך היתה הקבלה בידו שסומא לא מבדיל) ויש חולקים. והיכא דאפשר נכון שיבדיל אחד מבני הבית, אם לא דאנינא דעתיה".

האם עונה אמן? הרי זה הפסק!

לפי הרב עובדיה יוסף שליט"א, הוא לא עונה..

ה. מה הדין לגבי טלטול המקל?

מרן פוסק (סי' ש"א סעיף י"ח): "סומא, אסור לו לצאת במקל".

הילקוט יוסף פוסק (סי' ש"א סעיף מ"א): "סומא בעין אחת שהניחו לו עין מזכוכית, אין בזה כל איסור לצאת כך בשבת לרשות הרבים, אף במקום שאין עירוב".

ופלא שלא הוזכר בילקוט יוסף לגבי מקל של עיוורים, דבר כל-כך נפוץ, אלא הוזכר מקל של חולה וזקן.
הערה חשובה: במקום שאין עירוב, צריך לזכור להביא את הספרים הנחוצים לבית הכנסת לפני שבת.
ו. לגבי שעון-יד-ברייל, שאפשר לפתוח את המכסה ולגעת במחוגים, והעיוור לובש אותו בשבת, צריך להיזהר לא להזיז את המחוגים כשנוגע בשעון.

חודש ניסן

א. מה הדין לגבי ברכת האילנות?
פוסק הילקוט יוסף (סי' רכ"ו סעיף י"ד): "סומא לא יברך ברכת האילנות, שברכה זו תלויה בראיה, והוא אינו רואה. ונכון שישמע מפי שליח ציבור המברך ויצא ידי חובה לכל הדעות".

ב. מה הדין לברך ברכת החמה?
הרב עובדיה יוסף שליט"א פוסק (שו"ת יחווה דעת ח"ד סי' י"ח ד"ה ט'): "סומא לא יברך ברכת החמה בשם ומלכות, ונכון מאוד שישמע מפי שליח ציבור המברך, ויצא ידי חובה לכל הדעות".

סוכות

בהושענות, קשה לעיוור להקיף את התיבה עם ארבעת המינים וכן לומר הושענות, כי הוא צריך לקרוא בברייל ביד, ולהחזיק את הסידור, שגדול כמו גמרא, לכן מה עדיף, שיקיף ולא יאמר או יאמר את ההושענות במקומו ולא יקיף?
הרב חיים רבי ענה: רק אם אין לו לולב, הוא לא מקיף, אחרת, צרך להקיף ולא לומר הושענות.
אני משתדל לומר את ההושענות שאני שומע שכולם אומרים בקול.

חנוכה

א. האם עיוור מדליק נר חנוכה או לא?
פוסק המשנה ברורה (סי' תרע"ה ס"ק ט): "כתב רש"ל בתשובה סי' ע"ז, סומא, אם הוא בבית שאחרים מדליקין ויכול להשתתף בפריטי עמהם ויברכו עליו, זה עדיף. וכן אם יש לו אשה, אשתו מדלקת עליו. ואם הוא בבית מיוחד ואין לו אשה, ידליק בעצמו על ידי סיוע של אחר. ועיין בשערי תשובה (שכתב) דלא יברך, וכל-שכן שאינו יכול להוציא אחרים".

חשוב לזכור, שהמשנה ברורה פוסק לפי האשכנזים, שכל בן מבני הבית מדליק לעצמו. אבל לפי הספרדים, האבא מוציא את כל בני ביתו הרווקים ידי חובה, אפילו כשהם לא לידו. לפי הספרדים, השאלה מתחילה או בעיוור נשוי, או שיש לו דירה לעצמו, וכדומה. פוסק הילקוט יוסף (סי' תרע"ה סעיף י"ב): "סומא (עיוור), אם יש לו אשה, תדליק אשתו נר חנוכה ותברך. ואם אין לו אשה, ויש לו בית מיוחד, מדליק על ידי סיוע של אחר, ויברך כל הברכות, כיון שהסומא חייב בכל המצות, ובהדלקתו יש פרסומי ניסא לאחרים. ואף על פי שיש אומרים שמדליק בלי ברכה, מנהג ירושלים שהסומא מדליק בברכה. וכן כתב בשו"ת מהרש"ל (סי' ע"ז), שאם הוא נשוי, יאמר לאשתו להדליק נר חנוכה עליו, ואם אין לו אשה, ויש לו בית בפני עצמו, צריך להדליק בעצמו על ידי סיוע אחר, שאע"פ שהוא אינו רואה, כיון שאחרים רואים, איכא פרסומי ניסא. (סעיף יג): סומא שהדליק נר חנוכה, מוציא את כל בני ביתו ידי חובת ההדלקה. ואמנם היעב"ץ כתב "שהסומא אינו מוציא אחרים", אולם מאחר שהסומא חייב להדליק נר חנוכה, בודאי שמוציא את אחרים ואת כל בני ביתו ידי חובתם".

הערה: יש הבדל בין ברכת "בורא מאורי האש" בהבדלה, ששם עיוור לא מברך, לבין נרות חנוכה. כי בהבדלה, הדין הוא שצריך ליהנות לאור הנר, וזה לא שייך בעיוור. אבל בנר חנוכה, צריך פרסומי ניסא, ושאחרים יראו את הנרות, לכן עיוור יכול לברך.

חלק ב' - דברי מוסר ואגדה

א. "סומא חשוב כמת" האמנם?

יש גמרא ידועה לגבי עיוור שמאד קשה להבין. כתוב בגמרא (נדרים סד:): ארבעה חשובים כמת, ואחד מהם זה סומא.

לכאורה יפלא מאד! איך אפשר לומר כך? הרי רב יוסף ורב ששת היו עיוורים, והם היו אמוראים גדולי עולם, ורב יוסף היה ממעתיקי השמועה!

ועוד: דבר זה יכול לבייש ולפגוע בעיוורים! איך לא חששו חז"ל לזה?

יש בזה שתי תשובות:

א: ישנו ביאור על-פי דברי הגר"ח שמולביץ זצ"ל. והוא:

מדובר כאן על אי ההבנה של ציבור הרואה כלפי העיוור. על הבעיות של החברה לעיוור.

ההסבר הוא:

הרבה אנשים לא יודעים איך לגשת לעיוור, מה לומר לו, איך לעזור לו, וזה מסבך את שניהם. מי שלא חי עם עיוורים, לא יוכל להעלות על דעתו איזה קשיים יש. אין המדובר בקשיי קריאה. לקרוא כתב ברייל, לומדים בדרך כלל באותו גיל כמו כולם,

גיל שש בערך. וב"ה יש הרבה ספרי קודש בברייל. אבל, יש לעיוור קושי גדול מאד בתחומים שונים שאפרט. אני בכוונה מאריך, כדי שהדברים יובנו ויובהרו על בורים, וכדי שאנשים לא יחיו בטעות, ומבלי לשים לב, עלולים לומר דברים שעדיף לא לומר אותם.

אנשים עיוורים ולקויי ראייה עצמאיים ביותר, אבל הרבה פעמים, הם זקוקים לסיוע של רואה.

חשוב לדעת: אנשים המשתמשים במקל אינם בהכרח עיוורים מוחלטים. גם בעלי ראייה חלקית זקוקים לסיוע ועזרה, כגון בחושך, במקום לא מוכר וכדומה, ולכן, כשאומרים "עיוור", זה כולל גם כבדי ראייה.

במפגש עם אדם עיוור, חשוב שתציג את עצמך. גם אם יש ביניכם הכרות מקודם, הוא הרי לא רואה ולא יודע מי עומד לפניו. דבר זה יעניק לו תחושה של כבוד במקום אי נעימויות וכדומה.

יש לשאול את העיוור אם הוא זקוק לעזרה, בהנחה שחלק יצטרכו עזרה וחלק לא. כך אתה מכבדו כאדם בעל רצון משלו. אל תדחק בו לקבל עזרה, אלא השאר זאת לשיקול דעתו.

צריך לדעת: עיוור שומע, ויש לו כושר דיבר ככל האדם. הוא רק לא רואה. לכן, חשוב מאד שתדבר אליו ישירות בקול רגיל. היזהר מאד לא להתעלם ממנו ולדבר למלווה. זה נותן לעיוור תחושה שכאילו הוא לא בן אדם רגיל שיכול לענות כמו כולם. העיוור מעוניין לשמוע, ויכול ורוצה לדבר בעד עצמו.

אל תימנע מלהשתמש במילים כמו: לראות, להסתכל וכדומה. עיוורים משתמשים במילים אלו כי בדרך-כלל הם גדלים עם אנשים רואים. עיוור לא מתבייש במילה זו. אל תרגיש נבוך בזה, או ללמוד אתו סוגיות שקשורות לעיוורים.

אל תשאיר עיוור לדבר לעצמו. אם אתה הולך, אמור לו זאת. אחרת, עלול הוא למצוא עצמו מדבר לקירות.

חשוב לספר לו מה קורה סביבו, למשל, אם יש רעש, מה קרה, מי בחדר, מי עוזב, מי מגיע וכדומה. כדי שהוא לא ירגיש כתלוש מהמציאות ושכולם יודעים מה קורה ורק הוא, לא יודע.

אסור בשום אופן לצלם עיוור ללא רשותו, גם אם הכוונות טובות, כמו שאדם שרואה לא אוהב את זה.

כדי להדריך עיוור למצוא את דרכו, הענק הנחיות מדויקות. הצבעה ביד, או לומר "שם", לא יעילים כלל. זה רק מסבך אותו ונותן לו תחושת מבוכה, כי הוא לא יודע מה רוצים ממנו. אנשים שוכחים שהוא לא רואה!

כשאתם מגיעים למדרגות, עדכן את העיוור על קיומם, וכן אם הם עולות או יורדות. עדיף שתניח את כף ידו על המעקה והוא ישתמש במדרגות באופן עצמאי.

כשאתם חוצים כביש, אחוז בו בידו הפנויה ולא ביד האוחזת את המקל, וחצה אתו. אמור לו כשיש מדרגה או מכשול כל שהוא, כדי שלא ייבהל פתאום כשנתקל בהם. חשוב ללכת אתו עד למדרכה הנגדית. המנע לחלוטין מלצעוק לו מרחוק או מקרוב "אפשר לעבור". אם אינך יכול לתת עזרה זו בשלמות, עדיף שתמשיך לדרכך. חצי עזרה במקרה זה ממש סכנת נפשות, גם כשהכביש פנוי.

כשאתה פוגש עיוור בתחנה, ואוטובוס מגיע, אמור לו מיד איזה קו הגיע. אל תשאל אותו עכשיו: איזה קב אתה צריך? או: לאן אתה רוצה לנסוע? זה טוב רק כשאין אוטובוס בתחנה. אחרת, אמור לו איזה קו הגיע כבר. אם אתה עולה לפניו, או הולך מהתחנה, אמור לו, כדי למנוע ממנו עגמת נפש מרובה. על-פי החוק, הנהג צריך להסתכל בתחנה, ואם יש עיוור, הוא צריך לצעוק לו את מספר הקו, אבל ברוב ככל המקרים, אף נהג לא עושה זאת. אל תסמוך בשום אופן על הנהג שיאמר לו איזה קו זה. הנהגים לצערי שוכחים עיוור גם כשהוא בתוך האוטובוס. לכן, כשעיוור נמצא באוטובוס, טוב מאד שהנוסעים ישאלו אותו איפה הוא צריך. לא רק שיאמרו לו איפה לשבת. כי לפעמים הנהג טרוד ושומע לרדיו וכדומה ויכול לשכחו. וכן חשוב לומר לו איפה הוא צריך לרדת ושיעזרו לו בירידה, אם צריך לעזור לו לקחת את המזוודה וכדומה.

כשתרצה להשאיר אדם עיוור בתוך חדר, אולם וכדומה, אל תשאיר אותו סתם כך בחלל החדר. זה גורם לו פחד ובלבול. תן לו לאחוז בחפץ מסוים בחדר. אם אתה רוצה להראות לו מקום ישיבה הנחה את כף ידו לכסא. את היתר הוא יכול לבצע באופן עצמאי. אין צורך לדחוף אותו לכיסא.

באולם, מסעדה, מכולת וכדומה, הצע עזרה. שאל את העיוור מה הוא רוצה, ואמור לו את הכל בלי להחסיר כלום! אחרת, זה נותן לו תחושה רעה, כי הוא לא יכול ליהנות כמו כולם.

והכי חשוב, להאיר לו פנים. לדבר בנחת ולא בקשיחות. אחרת הוא מתבלבל וקשה לו לבטא את עצמו כמו שצריך. אני אומר מנסיון, זה מאד מבייש ומרתיע כשאין הארת פנים וזה משאד חשוב הטון דיבור.

אם אתה רואה עיוור במכולת תעזור לו, תשמח שנפלה לידך מצוות חסד גדולה שאין כמוה! אל תאמר לו באופן כללי את המצרכים, אלא פרט לו היטב את התפריט.
אם יש אוכל שהעיוור לא יודע מה זה, כגון איזה טעם זה, אם יש כפית, תן לו לטעום דווקא בכפית, ואז, אם הוא רוצה עוד, יאמר לך ותשים לו בצלחת. ואם הוא לא ירצה, לא נורא, כי זה רק בכפית. כגון סלטים.
אל תתן לו לטעום בצלחת, וכן אל תשים לו בצלחת את כל הדברים. אולי הוא לא רוצה משהו מסוים, וזה יכול להתערבב לו ולגרום אי נעימות.
אגב: יש שיטה איך לומר לעיוור איפה כל דבר נמצא בצלחת. עושים את הצלחת כמו שעון מחוגים. למטה זה שעה שש, למעלה זה 12. כך, למשל, אפשר לומר לו: החצילים בשעה שש, החומוס בשתים-עשרה, וכדומה. אפשר גם-כן לומר לו: הכוס בשעה תשע מחוץ לצלחת, והמזלג נמצא בצלחת בשעה שלש. שיטה זו מקילה עליו למצוא כל דבר. במוצרים כגון עוף, בורקס וכדומה, חשוב לחתוך לו את העוף ולהוציא את העצמות. וכן בורקס וכדומה. בינתיים לא למדתי שיטה לעשות זאת לבד בלי להתלכלך.
כשרוצים לתת מתנה לעיוור, חשוב לתת לו משהו שהוא יכול ליהנות מזה ולא ספרים. אולי היום הוא יוכל ליהנות מזה על ידי סריקה וכדומה. הקדשה מוקלטת או מוקלדת עדיפה. עדיף לתת גביע וכדומה, דבר שהוא יוכל להשתמש בו. אמנם מי שנותן ספר לעיוור, זה לא כל-כך נורא, כי אפשר להקריא לו, או אם מישהו ירצה ללמוד אתו בספר, יהיה לו את הספר בכתב רגיל.
לגבי השטרות, אנשים טועים טעות גדולה וחושבים שעיוור יכול לזהות שטרות לבד, כי הם אומרים שיש איזה סימן על השטרות לעיוורים. אבל זה לא נכון. הסימן שיש עליהם זה נעשה בלי מחשבה והתייעצות, כי זה נשחק מאד מהר ואי-אפשר כלל להרגיש אותו. לכן, אל תנסה לומר לו: תרגיש כאן. זה רק גורם מבוכה מיותרת. אלא אמור לו איזה שטר הוא מחזיק, והוא יקפל אותו כרצונו.
חזרה לענייננו: לגבי ההליכה ברחוב.
הנה, אנשים שרוצים לעשות סיבוב, להתאוורר, לקנות משהו, או ללכת לתפילה וכדומה, עושים זאת כדבר מובן מאליו. אצל עיוור זה בכלל לא פשוט. כי הוא צריך ללמוד את הדרך, וזה לפעמים קשה מאד. צריך אדם מומחה שילמד אותו את הדרך, צריך לדעת איפה יש מדרכה, או קיר, כדי שהוא יידע איך הולכים, איפה פונים ימינה או שמאלה וכדומה. לחצות כביש, גם זה בעיה. אלא אם כן זה כביש לא סואן. אבל אם זה כביש שעוברים בו הרבה מכוניות, מה עושים? מי יעביר אותו את הכביש? הוא

צריך לחכות לחסד של האנשים, וזה מבייש אותי ועושה לי הרגשה מאד לא נוחה ואי נעימות! גם אחרי שהוא למד את הדרך, לכאורה הבעיה נפתרה, אבל זה לא בדיוק. אם בדרך יש עמוד, עץ וכדומה, הוא צריך ללכת לאט ולהסתכל עם המקל איפה יש מכשול, כדי שלא יתקל בו. וזה גם אם הוא עייף, או יורדים גשמים חזקים ורוחות חזקות, הוא צריך להיות תמיד בהתעוררות לדברים כאלו. זה לוקח לו הרבה כוחות! ומה עושים אם פתאום יש פח ברחוב? לאן פונים? ימינה או שמאלה? אז הוא צריך לבקש עזרה מאנשים. איזה בושה!

לפעמים צריך לומר: "סליחה, סליחה, סליחה" כמה וכמה פעמים עד שמישהו בכלל מתייחס אליו. ומי יודע מי האדם שהוא הולך אתו? אולי הוא ישים אותו על מדרכה אחרת ולא יידע להמשיך בדרך, כי הוא למד בינתיים רק דרך אחת? הדריך השניה שהוא שם אותו עליה לפעמים קשה לו, כי אין מספיק סימנים כדי שיוכל ללכת בה לבד! לפעמים אין אנשים, אלא רק ערבים דוברי ערבית. אני מפחד מזה מאד! לפעמים יש משאית מרעישה בדרך, וגם זה מפחיד אותי, כי אני לא יודע לאן לפנות בגלל הרעש. הרעש מבלבל אותי. אז שוב, צריך לבקש עזרה, וחוזר חלילה, כמו שכתבתי. ואם המלווה אדם לא הכי טוב, מה עושים? זה מאד לא נעים ליפול כך על אנשים, והאנשים לא מבינים מה עיוור עושה לבד בדרך בלי מלווה. וגם אני לא אוהב לצאת. נמאס לי מהבושות האלו! לא תמיד יש מלווה שיוכל ללכת איתי. זה עסוק בטיול, וזה בדברים אחרים, ואני נשאר לבד בבית, ומפחד לצאת! אם הכביש ריק, זה יותר מקשה עלי. אני מרגיש לבד! מי יעזור לי אם אצטרך? זה מגביר אצלי עצבות, ודברים כאלו. ואם בכל זאת אני רוצה ללכת לאיזה מקום, אני נאלץ לקחת מונית, וזה עולה הרבה כסף. ולכמה טיולים אני יכול כבר לצאת? איפה אני יכול לטייל? ללכת הרבה קשה לי, כי בגלל שאני לא רואה את מה שיש בדרך, אני מתעייף מהר ומשתעמם! אנשים כשהולכים בחוץ רואים הרבה דברים, נוף יפה, חנויות, פרסומות וכדומה, ואני רק הולך והולך וזה נראה בלי סוף!

הכי חשוב מכל המכשירים וההטבות הכספיות, לעיוור, זה החברה! מה עיוור באמת צריך? הרבה חושבים, שכדי להועיל לו, הוא צריך כזה מכשיר או כזה, אבל זו טעות חמורה!! זה לא העיקר בכלל! מה שהוא צריך באמת, זה חברה טובה! צריך חברים שיעזרו לו, יעודדו אותו ויתנו לו הרבה שמחה ובטחון עצמי. בלי זה, אין שום משמעות לשום מכשיר או הטבה כל-שהיא. כל המכשירים מקבלים משמעות רק כשיש את העיקר. אחרת, זה ממש טפל! לכל דבר מתרגלים, וזה נהפך לשגרה. וכן בנסיעה

באוטובוס. אני צריך מלווה טוב שיקח אותי לתחנה, שיגיד לי מתי הקו שאני צריך מגיע ושלא ירחף וישכח, שהנהג יהיה אדם טוב שלא ישכח אותי באוטובוס, כמו שקרה לי פעמיים, וגם לעוד עיוורים, לצערי. אני יכול לשבת ממש מאחורי הנהג, והנהג שוכח אותי.

קשיי העיוור הם לא רק בטיולים, אלא גם בדברים הכי קלים שכל אדם מקבל אותם בשניה, יש הרבה קושי. למשל, ספרים. אדם רגיל, לפעמים מקבל ספרים במתנה, עם הקדשה יפה, וגם אם לא, הוא הולך לחנות ספרים, קונה, ומיד יכול לקרוא בו. לעיוור, זה בכלל לא פשוט. צריך להכין את הספר בברייל או להקליט אותו, וזה צריך להיות בצורה מיוחדת שקשה לי לפרט כאן. הוא תלוי בספריה, האם יש להם הרבה ספרים לפניו בתור, האם זה ספר קשה או קל להעתקה או להקראה, ועוד סיבות טכניות אחרות. אין כמעט שום אפשרות שיהיה לו הקדשה על הספר. וכן יש קשיים בטכנולוגיה. צריך להכין במיוחד לעיוור דברים מדברים, וזה לא תמיד כמו שצריך. ובפרט בעברית, אין כמעט מכשיר אחד טוב בעברית. הכל באיכות מאד גרועה. זה מה שחז"ל התכוונו כשאמרו: סומא חשוב כמת.

אבל למה זה קורה? אנשים שרואים עיוור שצריך עזרה, ובפרט כשהוא אומר "סליחה" כבקשת עזרה, צריכים לבא ולהציע עזרה! צריך לרוץ ולקפוץ על המצוה היקרה הזו! זה שווה כל הון! חבל מאד, שאנשים מחפשים לעשות הרבה גמ"חים וחסדים וצדקות, ודברים כאלה לא מבינים?! חסד כזה, לעזור לעיוור, לדבר אליו יפה, לעודד אותו, ולבקר אותו, זה יותר טוב מהמון גמ"חים אחרים! כי אנשים אחרים, איך שהוא, יכולים להסתדר. אבל עיוור, שנמצא במצוקה חברתית קשה, כמו שפירטתי, מה יכול לעשות?? כמובן, גם העיוור צריך להשתדל להיות אדם טוב ונחמד, עם מידות טובות! לא לעצבן את האנשים ולא לעשות דברים משונים. אם נותנים איזה עצה לעיוור, צריך לא לדחות את האנשים! עיוורים זקוקים לאחרים ואסור לדחות אותם סתם-כך. תן למציע הרגשה טובה, שאתה שמח שהציע לך דבר מסוים, אבל כרגע אולי זה לא שייך, ותסביר לו למה. יותר מכולם, צריכים עיוורים להקפיד בזה, כי אם לא יתייחסו יפה, לא ירצו לעזור. אחרת, זה מקשה על האנשים לעזור לו. חבל מאד שלהרבה עיוורים אין את המידות הטובות האלו. הם סתם משגעים אותך, שואלים שאלות בלי סוף, ועוד דברים כהנה וכהנה.

* יש שחושבים שעיוור הוא אדם רגיל כמו כולם, רק עם מגבלה, אותה אפשר לפתור בעזרת מקל הליכה, כתב ברייל וזימזום ברמזור. אולם המציאות היא שלאדם העיוור ישנם קשיים רבים, למרות כל מכשירי העזר הקיימים.

למעשה, לא רק לעיוור ישנם קשיים, אלא גם להוריו ולסביבתו. אבל הקשיים שיש להורים הם בעיקר בהתחלה, אחר כך הם מתרגלים למצב, מה שאין כן לעיוור עצמו, שהקשיים רבים יותר ותמידיים. העיוור זקוק לעזרה בתחומים רבים כגון: חברה (חברים טובים, מפרגנים), התמצאות במרחב, ליווי וכדומה.

רצוי מאוד שעיוורים לא ילמדו רק כתב ברייל, אלא גם שימוש במחשב. ישנו צג ברייל המתחבר למחשב והעיוור יכול לקרוא או לשמוע בעזרתו את המלל המופיע במחשב. כדאי ללמד את הילד העיוור לכתוב בשיטה העיוורת בערך מגיל 8, ושיהיה לו מחשב עם כל ציוד העזר הנלווה (חומרה ותוכנה). ישנם כמה סוגים של חומרה ותוכנה ומכשירים שונים, חלקם טובים, חלקם גרועים. אשמח לעזור בעצה והכוונה.

תשובה ב' בס"ד: חז"ל אומרים את המציאות. ביחס לעולם הזה, סומא חשוב כמת, אלא-אם-כן יש לו שמחה בלימוד תורה וקיום המצוות, בזה הוא חי.

הדברים יתבארו על-פי ההסבר הבא:

השקפת העולם הזה היא: אדם שיכול יותר, הוא חי יותר, שווה יותר ומקובל יותר בחברה. מי שיכול פחות, הוא שווה פחות ויותר מת. למשל, אדם צעיר חשוב יותר מאדם זקן. כי לאדם צעיר יש יותר מרץ וכוח, והוא משתלב עם הדברים החדשים שיוצאים בעולם, כמו טכנולוגיה מתקדמת, פלאפונים וכו'. וגם, הוא לא תלוי הרבה באחרים. לעומת-זאת אדם זקן נשאר עם מה שהורגל כל הזמן. קשה לו מאד לשנות את עצמו. ובנוסף לזה, הוא נחלש, וצריך הרבה סיוע מאחרים, ולכן הוא נהיה נטל על בני ביתו, וערכו יורד בעיניהם.

אותו הדבר כאן.

לפי ההסתכלות של העולם הזה, אדם שרואה, הוא חי ומקובל יותר, כי הוא יכול להסתדר לבד, הוא לא צריך הרבה סיוע מאחרים כמו אדם מוגבל. הוא יכול ליהנות יותר מהעולם. הוא נהנה מטיולים רבים שיוצא, הוא רואה את התמונות והנופים היפים, וזה נותן לו הרבה חיות ובטחון עצמי. לעומת זאת, עיוור, אין לו הרבה מה לדבר עם החברה. לכמה טיולים הוא יכול כבר לצאת? איפה הוא יכול לטייל? וכמו שכתבתי לעיל בהרחבה. וכן, גם אם הוא מוצא חברים שיעזרו לו, כמה הם יכולים לעזור? אולי בהתחלה הם מתלהבים, אבל אחרי זה, זה קשה להם, כי כל אחד רוצה ליהנות עם סוג

החברים שלו או עם עצמו, וקשה לו לעזור לעיוור. זה נהיה עול עליהם. ועוד: בחוץ, מסתכלים על עיוור כאדם מסכן, ולא כאדם יותר נעלה.

כל הקשיים שתיארתי, מעציבים אותו, והבטחון העצמי והשמחה שלו יורדים.

אבל כל זה, הינו רק מי שחי חיים גשמיים בלבד. הוא מרגיש את הקושי הזה הרבה יותר ממי שחי חיים רוחניים של תורה ומצוות. אמנם, לצערי הרב, יש קשיים, אבל זה פוחת במידה מסוימת. כי שונה לחלוטין ההסתכלות של אדם שחי חיים רוחניים של תורה ומצוות. עצם הלימוד מביא אותו להרבה שמחה. יש בתורה הרבה חידושים יפים ואין לזה סוף, וזה תמיד מהנה, וזה נותן לו על מה לחשוב, חוץ מהבעיות שהבאנו למעלה. ה' מזכה אותו למצוא חברים טובים באמת. אם הוא יתפלל לה', ה' יזכה אותו להיות בחברה טובה של אנשים שמעריכים אותו וידעו איך לעזור לו. הם יודעים שהתורה זה העיקר, ושיש לו את היתרון הגדול שהוא לא פוגם בעיניים, [שזה דבר שקשה מאד היום], והוא יכול בגלל זה להצליח יותר בתורה ולהיות קדוש יותר. כתוב בספר "מעלות התורה", שמי שאין בו תורה, נחשב עיוור ובעל מום, ומי שיש לו, הוא חכם ופיקח (עיין שם מה שמרחיב בזה). זהו שאמרו חז"ל: דעת קנית, מה חסרת? דעת לא קנית, מה קנית? כלומר, אם קנית דעת של תורה ומצוות, מה חסרת? אין לך חסרון. אבל אם אין דעת של תורה, מה קנית? אין לך כלום!

אמר הרב שלמה לוינשטיין שליט"א, שאדם בא לעולם הזה רק כדי להיות קשור לקב"ה, ולפעמים ה' לא נותן לאדם את כל צרכיו ובקשותיו כדי שיתפלל ויהיה בקשר אתו. כי אם לאדם יהיה הכל, אוטומטית הוא יכול לשכוח מה' והוא כבר לא כל כך צריך אותו. הוא לא אומר את זה, אבל זו התחושה שלו בדרך כלל. כשלאדם טוב, קשה לו לומר שזה מה', וזה מתנה ממנו. כך גם כאן. עיוור יכול להיות קשור יותר לה', בגלל הצורך בלווי וכדומה.

ב. דברים מספרים ומגדולי ישראל על עיוורים

א. כתוב, שהתורה של עיוור הרבה יותר נעלה מתורה של רואה. הוא גם זוכר יותר טוב. למה?

פעם ביקשו מהגאון ר' שמעון שקאפ זצוק"ל סגולה לזיכרון. הוא אמר להם: כתוב "ולא תתורו אחרי לבבכם ואחרי עיניכם, למען תזכרו". - מי שלא פוגם בעיניים, זוכה לזכרון.

ב. אמר לי הרה"ג ר' שלום יפרח שליט"א: בפרשת בלק, לגבי בלעם, יש סתירה בין התרגום לרש"י. על הפסוק "נופל וגלוי עיניים", התרגום מתרגם: "דשפיר חזי" - רואה

טוב. רש"י מפרש: עיין מנוקרת. לכאורה זה סתירה, כי אם לא היה לו עיין, איך הוא ראה טוב?

מתרץ הרב יודלביץ' זצ"ל: מעשה בקצין גרמני ימ"ש, שהשתילו לו עיין אחת מזכוכית, בגלל חולי שהיה לו באחד מעיניו. הרופא היה רופא מומחה, והשתיל לו עיין מאד דומה לעיין רגילה עד שהיה קשה להבחין בהבדל כלשהוא. הקצין היה שואל אנשים, איזו עיין של זכוכית, ואף אחד לא ידע לענות לו. כשהתחילה השואה, הוא היה אחראי להעביר יהודים לחיים או למוות רח"ל. פתאום, הוא ראה שם יהודי פיקח, ושאל אותו, איזה עיין מזכוכית? היהודי הצביע על עינו השמאלית שהיתה מזכוכית. התפלא הגוי ושאל: איך ידעת? היהודי ענה: באותה עיין יש פחות שנאה ליהודים, ולא כמו עינך הימנית שהיא מלאה שנאה.

כך גם אצל בלעם. בעינו המנוקרת שהוא לא טימא אותה, בה הוא זכה לנבואה. אבל בעינו השנייה שהיתה טמאה ומזוהמת מהעבירות החמורות שעבר, בה לא שרתה שום קדושה. אז קל וחומר לעיוור, שלא רואה ולא מטמא את שתי עיניו, כמה קדושה הוא יכול לזכות?

עוד אמר לי הגר"ש יפרח שליט"א: "אמר בבא מאיר, בנו של ר' ישראל אבוחצירא בשם אביו: מי שיודע שמביתו לבית הכנסת הוא יראה דברים אסורים, עדיף שיתפלל בביתו! כי בכל ראייה אסורה שאדם רואה, הוא מפסיד הרבה אפילו כשלומד ומתפלל אחר-כך. לעיוור קוראים בלשון הגמרא "סגי נהור". לפי הפשט, הפירוש הוא, הרבה אור. כלומר, לא רוצים לומר לשון של חושך, אז אומרים לשון הפוכה. אבל האמת היא, שמי שלא רואה, באמת יש לו הרבה אור, כי הוא יכול להיות יותר קדוש וטהור, והתפילה והתורה שלו הם יותר איכותיים, כי הוא לא רואה דברים אסורים".

ובעניין זה, מספר הילקוט שמעוני (ויחי סי' קס"א): "מעשה בר' מתיא בן חרש שהיה יושב בית המדרש ועוסק בתורה, והיה זיו פניו דומה לחמה, וקלסתר פניו דומה למלאכי השרת, שמימיו לא נשא עיניו לאשה בעולם. פעם אחת, עבר שטן ונתקנא בו. אמר: אפשר אדם כמו זה לא חטא? אמר לפני הקדוש-ברוך-הוא: ריבונו של עולם, רבי מתיא בן חרש, מה הוא לפניך? אמר לו: צדיק גמור הוא. אמר לפניו: תן לי רשות ואסיתנו. אמר לו (הקדוש ברוך הוא): אין אתה יכול לו. אף על פי כן, אמר לו: לך. נדמה לו (השטן) כאשה יפה שלא היתה כדמותה מעולם. עמד לפניו. כיון שראה אותו, הפך פניו לאחוריו. שוב בא ועמד לו על צד שמאלו, הפך פניו לצד ימין. היה מתהפך לו מכל צד. אמר (רבי מתיא בן חרש): מתייירא אני, שמא יתגבר עלי יצר הרע ויחטיאני!

מה עשה אותו צדיק? קרא לתלמיד שהיה משרת לפניו, אמר לו: לך והבא לי אש ומסמר. הביא לו מסמרים ונתנם בעיניו. כיון שראה השטן כך, נזדעזע ונפל לאחוריו. באותה שעה, קרא הקדוש-ברוך-הוא לרפאל. אמר לו: לך לרפא את ר' מתיא בן חרש. בא ועמד לפניו. אמר לו (רבי מתיא בן חרש): מי אתה? אמר לו: אני הוא (המלאך) רפאל, ששלחני הקדוש-ברוך-הוא לרפאות את עיניך. אמר לו: הניחני, מה שהיה היה. חזר לפני הקדוש-ברוך-הוא. אמר (רפאל) לפניו: ריבונו של עולם, כך וכך אמר לי מתיא. אמר לו (הקב"ה): לך ואמור לו, אני ערב שלא ישלוט בו יצר הרע. מיד ריפא אותו. מכאן אמרו חכמים, כל מי שאינו מסתכל בנשים, אין יצר הרע שולט בו".

הבה נתבונן!

יש כאן דבר נורא! רבי מתיא בן חרש היה מוכן לאבד את כל המעלות הרבות שיש בראייה, כגון לראות תלמיד חכם או ספר תורה, ולא לראות דבר אחד של איסור. מה נגיד היום? כמה זה מעודד. (ספרים)

ג. הגמרא אומרת (יומא דף ע"ד:): "אינו דומה מי שרואה ואוכל, למי שאינו רואה ואוכל. אמר רב יוסף: מכאן רמז לסומין שאוכלין ואין שבעין". כי מי שרואה את האוכל, זה כבר משביע אותו.

ד. אמרו לי הרבה אנשים, שלעיוורים אין יצר הרע. הם הביאו ראיה מרש"י בפרשת ויצא. רש"י כותב (בראשית כ"ח י"ג): "ואלהי יצחק - אף על פי שלא מצינו במקרא שייחד הקדוש ברוך הוא שמו על הצדיקים בחייהם לכתוב אלהי פלוני (שמא יחטאו), כאן ייחד שמו על יצחק, לפי שכהו עיניו, וכלוא היה בבית, והרי הוא כמת, ויצר הרע פסק ממנו". אבל זו טעות נוראה! יש יצר הרע של בטול תורה, או לשון הרע וכו', כמו לכולם! ולצערי, יש הרבה מאד עיוורים חילונים, מועדונים לעיוורים, ועוד הרבה פעילויות כאלו שהם לא על פי התורה כלל! ויש לזה ראיה מהגמרא. כתוב במסכת ברכות (נו.), שרבא ראה שני עיוורים שרבו ורבא ניסה להפריד ביניהם וקיבל מכה מאחד מהם. מכאן רואים שיש יצר הרע נוראי!

שנים היה קשה לי הרש"י הזה. עד שבס"ד הבנתי פשט. והוא:

יצחק אבינו, קודש הקדשים, איזה מין יצר-הרע היה לו? הרי הוא היה מוכן להיעקד על-גבי המזבח כשהוא היה בן שלושים ושבע! איזו מסירות נפש לה' היה לו. אז כשהוא התעוור, היצר-הרע הזעיר שהיה לו, פסק ממנו. ועוד, הוא היה כלוא בבית, והיה זקן מופלג, והרי הוא כמת.

תם ונשלם, שבח לאל בורא עולם.